

METODINĖ MEDŽIAGA, SKIRTA SAUSIO 13-AJAI

Sausio 13-oji, Laisvės gynėjų diena, yra viena svarbiausių Lietuvos istorinių datų, simbolizuojanti tautos drąsą, vienybę ir laisvės siekį. 1991 m. sausio 13 d. Lietuvos žmonės pasipriešino Sovietų Sąjungos kariuomenei ir gynė atkurtą nepriklausomybę, rizikuodami savo gyvybėmis. Ši diena yra ne tik tautos atminties ir pasididžiavimo dalis, bet ir puiki proga mokiniams ugdyti pilietiškumą, patriotinę savimonę, kritinį mąstymą bei puoselėti Lietuvos valstybingumo tradiciją.

Šios metodinės medžiagos tikslas – ne tik pateikti Sausio 13-osios įvykių apžvalgą, bet ir suteikti mokytojams idėjų, kaip kūrybiškai ir efektyviai pristatyti šią svarbią temą įvairioms mokyklinio amžiaus vaikų grupėms. Kartu siekiama įvertinti tautiškumo ir laisvės idėjų svarbą istorinei raidai, jų reikšmę praeityje bei šiandieniniame gyvenime, ugdyti tokias vertybes kaip atsakomybė už savo šalį, pagarba istorijai ir empatija kitų žmonių kančioms bei aukoms.

Metodinė medžiaga skirta padėti mokytojams tinkamai pasiruošti ir vesti pamokas, projektines veiklas, skirtas Sausio 13-osios įvykiams paminėti. Tokiomis pamokomis siekiama padėti mokiniams geriau suprasti šios dienos reikšmę ne tik istorinėje, bet ir šiandieninėje visuomenėje. Įtraukus įvairias mokymo priemones, diskusijas, analitinius užsiėmimus ir kūrybinius darbus, mokiniai bus skatinami apmąstyti Sausio 13-osios įvykių vertę bei įtaką šiandieniniame gyvenime. Kalbant su 5–8 klasių mokiniais apie Sausio 13-ąją, svarbu pasirinkti būdą, kuris būtų tinkamas jų amžiui. Pagrindinis tikslas turėtų būti padėti mokiniams suprasti šio įvykio prasmę ir reikšmę Lietuvos istorijai, tačiau tai reikėtų pateikti suprantama, įkvepiančia ir kūrybiška forma. Siūloma istorinį kontekstą paaiškinti paprastais žodžiais, akcentuojant žmonių drąsą ir vienybę, tam pasitelkti parodant trumpus, amžiui pritaikytus vaizdo įrašus arba nuotraukas, kurios perteiktų Sausio 13-osios įvykius, vengiant pernelyg jautrių vaizdų.

Pamokoms siūlome naudoti medžiaga „Nepriklausomos Lietuvos svarbiausių įvykių chronologija. 1990 03 10–1991 02 11“ (priedas), kurią pateikė Birutė Valionytė, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų klubo prezidentė. Sausio 13-osios įvykių ir visos Nepriklausomos Lietuvos svarbiausių įvykių chronologijos medžiagą istorijos pamokai galima panaudoti taip:

- **Ižanginė diskusija.** Pradėti pamoką diskusija apie Sausio 13-osios reikšmę Lietuvos istorijoje. Pakviesti mokinius pasidalyti tuo, ką jie žino apie šią dieną ir kokią reikšmę ji turi Lietuvos nepriklausomybės kovose.
- **Chronologijos analizė.** Chronologinę įvykių seką išskaidyti į svarbiausius etapus: Nepriklausomybės paskelbimas, Sovietų Sąjungos reakcijos ir veiksmai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės atsakymai, tarptautinės bendruomenės palaikymas. Padalyti mokinius į grupes, kiekvienai skiriant tam tikrą laikotarpį ar įvykius, kuriuos jie turės apžvelgti ir pristatyti.
- **Istorinių šaltinių analizė.** Panaudoti chronologijos medžiagą kaip pirminį istorijos šaltinį. Pakviesti mokinius įsivaizduoti, kaip Lietuva jautėsi tomis įtampos ir pasipriešinimo akimirkomis. Aptarti, kaip įvykiai paveikė žmonių kasdienybę ir kokios vertybės skatino jų pasipriešinimą.
- **Kūrybinė užduotis.** Pakviesti mokinius kurti dienoraščius arba laiškus, įsivaizduojant, kad jie yra tam laikotarpiui priklausantys piliečiai. Jie gali rašyti apie Sausio 13-ąją iš paprasto piliečio ar savanorio perspektyvos, remdamiesi chronologijos faktais.
- **Istorijos pamokos refleksija.** Užbaigti pamoką aptariant, kaip šie įvykiai prisidėjo prie šiuolaikinės Lietuvos kūrimo. Pakviesti mokinius pagalvoti, kaip šios istorijos žinios gali padėti jiems suvokti nepriklausomybės ir demokratijos svarbą šiandien.

- **Diskusija.** Diskusija apie tai, kokią vaidmenį atliko Lietuvos savanoriai, tarptautinis palaikymas, neginkluotas pasipriešinimas ir kokios vertybės leido išsaugoti nepriklausomybę be ginkluoto konflikto.

Integruotos pamokos Sausio 13-osios dienos tema

2022 m. buvo atnaujintos visų mokomųjų dalykų bendrosios programos (toliau – BP), jas įgyvendinant ugdomos šios kompetencijos: komunikavimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos. Visos kompetencijos yra vienodai svarbios ir ugdomos įgyvendinant visas bendrąsias programas. Kompetencijos yra ugdomos mokymosi turiniu, todėl pateiksime pavyzdžių, kaip minint Sausio 13-ąją mokykloje šią istorinę dieną galima įprasminti įvairių dalykų pamokose, nes ji turi daugybę aspektų – nuo istorinių įvykių iki pilietiškumo, vertybių ugdymo ir kultūrinės atminties išsaugojimo.

Istorija

- **Temos iš istorijos BP, 5 klasė.** Kelias į nepriklausomybę ir Lietuvos Respublika XX–XXI a. sandūroje. Nagrinėjama Sąjūdžio istorija Lietuvoje: mitingai, maršai ir laisvės siekis. Sąjūdžio laikotarpio istorijos artimiausioje aplinkoje aptarimas. Analizuojamas apsisprendimas ir pasiryžimas atkurti nepriklausomybę: 1990 m. Kovo 11-osios Aktas, sovietų ekonominė blokada ir atsilankymas prieš agresiją 1991 m. sausio 13-ąją. 1991-ųjų liudijimų artimiausioje aplinkoje aptarimas. Aptariama Vytauto Landsbergio, Laisvės gynėjų, žuvusiųjų 1991 m. sausio 13-ąją reikšmė atkuriant ir ginant Lietuvos valstybingumą. Aiškinamasi Baltijos kelio, blokados, mitingo, Sąjūdžio, signataro sąvokų reikšmė.

Galimos veiklos

Interviu su šeimos nariu ar bendruomenės atstovu: „Prisiminimai apie Sausio 13-ąją“

Užduotis. Paprašykite mokinių pasirinkti šeimos narį (tėvus (globėjus, rūpintojus), senelius, giminaičius) ar kaimyną, kuris prisimena Sausio 13-osios įvykius, ir su jais atlikti trumpą interviu. Mokiniai turi užduoti klausimus ir užsirašyti pašnekovo atsakymus. Galimi pavyzdiniai klausimai:

- „Ką prisimenate apie tą dieną? Kur tuo metu buvote?“
- „Kokius žmones ar įvykius iš tų dienų prisimenate labiausiai?“
- „Kaip, jūsų manymu, Sausio 13-oji paveikė Lietuvą?“ ir kt.

Visų mokinių pašnekovų prisiminimų santraukas, nuotraukas galima sudėti į bendrą klasės stendą „Prisiminimai apie Sausio 13-ąją“. Stendas gali būti suskirstytas į teminius skyrius: „Žmonių emocijos“, „Kas įvyko tą dieną?“, „Ką Sausio 13-oji reiškia šiandien?“ ir pan. Ši užduotis padės

mokiniams įsijausti į gyvąją istoriją per šeimos ar bendruomenės narių prisiminimus, suprasti Sausio 13-osios svarbą bei vertinti laisvės ir nepriklausomybės reikšmę.

Plakato kūrimas: Lietuvos kelias į nepriklausomybę

Užduotis. Peržiūrėję svetainėje *Pilietiškumo mokykla* [Virtuali pažinimo erdvė](#) dokumentinių filmų ištraukas apie svarbiausius Sąjūdžio įvykius, Kovo 11-ąją, Sausio 13-ąją, Baltijos kelią ir kt., mokiniams pasiūlyti naudojant žodžius, vaizdus ir simbolius, kurie simbolizuoja Sausio 13-osios reikšmę, sukurti kiekvienai vaizdo ištraukai plakatus, kuriuose atsispindėtų Lietuvos kelias į nepriklausomybę. Tokia užduotis lavins mokinių kūrybiškumą ir įtrauks juos į istorijos analizę per vaizdinius, simbolius. Plakatus galima eksponuoti mokyklos erdvėse, kartu aptariant simboliką, kurią mokiniai pasirinko.

Istorinių asmenybių vaidmuo: Vytautas Landsbergis ir Laisvės gynėjai

Užduotis. Paprašykite mokinių parengti pristatymus apie Vytauto Landsbergio vaidmenį atkuriant Lietuvos nepriklausomybę arba apie Laisvės gynėjus ir jų reikšmę Sausio 13-ąją. Ši užduotis skatins mokinius giliau suprasti svarbias istorines asmenybes ir jų įtaką Lietuvos istorijai.

Virtuali paroda „1991 m. sausis Lietuvos nepriklausomybės gynėjų liudijimuose“. Parodos analizė ir aptarimas

Užduotis. Mokinius suskirstykite į 4 grupes, kurioms bus paskirta po vieną iš keturių parodos dalių: „Prie Spaudos rūmų“, „Prie Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos pastato“, „Prie televizijos ir radijo bokšto“, „Prie Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos rūmų“. Išanalizavusios parodos dalį, grupės sudaro chronologinę laiko juostą „Nuo Spaudos rūmų iki Aukščiausiosios Tarybos“ su svarbiausiais įvykiais ir papasakoja apie juos kitiems. Tada klasė sujungia visų grupių įvykius į vieną bendrą laiko juostą, parodydama, kaip įvykiai rutuliojosi tą dieną. Tai padės mokiniams pamatyti įvykių seką, suprasti, kaip jie vyko paraleliai arba sekė vienas kitą ir giliau suvokti pasipriešinimo organizuotumą.

Fotoreportažas „Kaip pasikeitė Lietuva“

Užduotis. Paprašyti mokinių surasti nuotrauką iš 1991 m., kuriose užfiksuota Lietuvos aplinka, miestai, žmonių apranga ar viešos vietos. Tada mokiniai gali fotografuoti tas pačias vietas arba panašias situacijas šiandien. Iš šių nuotraukų jie gali sukurti fotoreportažą „Tada ir dabar“ su trumpais aprašymais, kaip nepriklausomybė paveikė visuomenę ir valstybę, koks modernizacijos poveikis Lietuvai.

- **Temos iš istorijos BP, 10 klasė.** 1991 m. SSRS vykdytos karinės agresijos prieš Lietuvą atminimo vietos: televizijos ir radijo bokštas, Laisvės gynėjų memorialas Antakalnio kapinėse, Medininkų žudynių vieta ar kiti atminimo objektai artimoje aplinkoje.

Galima veikla. Apsilankymas televizijos ir radijo bokšte, kur vyko įnirtingi pasipriešinimo veiksmai. Ekskursijos metu pasakoti apie bokšto reikšmę, čia žuvusius gynėjus ir jų simbolinę svarbą Lietuvos laisvės istorijoje. Po vizito mokiniai gali atlikti tyrimą apie Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį per Sausio 13-ąją. Šis tyrimas leis suprasti, kokią reikšmę turėjo žiniasklaida, tuo metu buvusios technologijos ir kaip jos prisidėjo prie tarptautinio dėmesio, padėjusio Lietuvai kovoti dėl nepriklausomybės. Keli žingsniai, padėsiantys mokiniams atlikti tokį tyrimą: pasidomėti, kokia buvo komunikacijos padėtis Lietuvoje 1991 m., kokios technologijos buvo plačiausiai naudojamos (pvz., radijas, televizija); patyrinėti, kiek laisvės turėjo žiniasklaida ir kokią riziką žurnalistai prisiėmė, norėdami skleisti informaciją apie įvykius; pasidomėti, kaip Lietuvos radijo ir televizijos darbuotojai per Sausio 13-osios įvykius dirbo tiesioginiame eteryje, informuodami žmones apie situaciją; išsiaiškinti, kaip į Sausio 13-osios įvykius reagavo užsienio žiniasklaida (tai galima atlikti ieškant straipsnių, žurnalų ar vaizdo medžiagos iš kitų šalių). Surinkę informaciją, mokiniai gali parengti pristatymą, kuriame būtų apibendrinami tyrimo rezultatai.

Laisvės gynėjams pagerbti organizuoti ekskursiją į Antakalnio kapines, kur yra laisvės gynėjų memorialas. Mokytojai gali papasakoti apie kiekvieną žuvusįjį, jų biografiją, svajones ir gyvenimus, siekiant sukurti asmenišką mokinių ir istorijos ryšį. Tylos minutė arba žvakių uždegimas padės mokiniams labiau įsijausti į įvykių atmosferą, pagerbti kritusius laisvės gynėjus ir įprasminti šį svarbų atminimą.

Dokumentinio filmo „[Sausio 13-oji](#)“ – 1995.01.01“ peržiūra ir aptarimas

Dokumentinio filmo peržiūrą galima organizuoti klasėje arba mokyklos aktų salėje. Peržiūrėjus dokumentinį filmą apie Sausio 13-osios įvykius, pamokoje galima organizuoti įvairias veiklas, kurios skatintų mokinius giliai apmąstyti, analizuoti ir geriau suprasti šiuos svarbius Lietuvos istorijos įvykius. Štai keletas idėjų:

- **Diskusija grupėse:**
 - Skirstykite mokinius į grupes ir pateikite jiems konkrečius klausimus diskusijai, pvz.:
 - Kokias emocijas sukėlė filmas?
 - Kuriuos svarbiausius įvykius norėjo pabrėžti režisierius?
 - Kaip manote, kaip šie įvykiai pakeitė Lietuvą?
 - Kokius moralinius pasirinkimus turėjo priimti žmonės Sausio 13-ąją?
- **Kūrybiniai darbai:**
 - **Laiškas.** Mokiniams galima pasiūlyti parašyti laišką žmogui, kuris dalyvavo Sausio 13-osios įvykiuose, arba apie tai, kaip jie jaustųsi patys atsidūrę tokioje situacijoje.
 - **Piešinys ar plakatas.** Mokiniams siūloma nupiešti ar sukurti plakatą, kuriame atspindėtų pagrindinės Sausio 13-osios idėjos (laisvės, drąsos, vienybės svarba).
- **Refleksija:**
 - Skatinkite mokinius užrašyti savo mintis ir emocijas po filmo. Refleksijoje gali būti klausimai apie tai, kas juos labiausiai sukrėtė ar kas labiausiai įsiminė, ką jie sužinojo naujo.

- **Istorinė analizė:**
 - Pasirinkite konkrečius įvykius ar asmenybes, apie kurias kalbama filme, ir pasiūlykite mokiniams juos išsamiau ištirti, parengti pristatymą ar pranešimą apie jų vaidmenį Sausio 13-osios įvykiuose.
 - Diskusija apie geopolitinę situaciją tuo metu: kas lėmė Sovietų Sąjungos griūtį ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą?
- **Istorinis laikraštis:**
 - Mokiniam gali būti pasiūlyta sukurti laikraščio straipsnį apie Sausio 13-ąją, kaip jie būtų aprašę įvykius tų laikų žiniasklaidoje. Jie gali rašyti tarsi būtų tų laikų žurnalistai, rengdami straipsnį ar reportažą.
- **Pamokos užbaigimas:**
 - Mokiniai gali būti pakviesti į ratą išdėstytas vietas, kur kiekvienas trumpai pasidalytų savo įspūdžiais ar pamąstymais apie tai, kas jiems labiausiai įstrigo filme, ką suprato apie laisvės kainą.

Pilietiškumo pagrindai

- **Temos iš pilietiškumo pagrindų BP, 10 klasė.** Neginkluoto pilietinio pasipriešinimo atvejai. Tyrinėjami istoriniai ir šiuolaikiniai neginkluoto pilietinio pasipriešinimo atvejai, nagrinėjamos individualios ir kolektyvinės protesto formos.

Galima veikla. Virtualūs ar gyvi interviu su liudininkais. Pakviesti asmenys, kurie dalyvavo Sausio 13-osios įvykiuose, arba žiūrėti jų pasakojimus per nuotolinę pamoką „[Sausio 13-oji liudininkų akimis](#)“. Liudininkų pasakojimai padėtų mokiniams suvokti tų dienų emocijas, ryžtą ir išgyvenimus. Prieš interviu mokiniai galėtų parengti klausimus apie tai, kodėl žmonės rinkosi taikų pasipriešinimą ir kaip jie jautėsi prieš sovietų agresiją. Po interviu mokiniai galėtų parašyti refleksijas apie tai, kas juos labiausiai sujaudino.

Lietuvių kalba ir literatūra

- **Temos iš lietuvių kalbos ir literatūros BP, 8 klasė.** Grožinės ir negrožinės literatūros kūriniai, kuriuose reiškiamas pilietinis, tautinis, kultūrinis, regioninis ar kalbinis tapatybė.

Galima veikla. Susipažįstama su rašytojais ir poetais, kurie aprašė Lietuvos kovas už laisvę, bei jų kūrinius (pvz., V. Landsbergio „Laisvės kryžkelės“, „Sunki laisvė“, Kazio Sajos „Sausio sniegenos“ ar kt.), analizuojami jų tekstai apie Sausio 13-ąją. Mokiniai galėtų parašyti dienoraštį apie Sausio 13-osios reikšmę šiandien – apmąstydami, kaip Sausio 13-oji atsispindi šiandienos kasdieniame gyvenime.

Dailė

- **Temos iš dailės BP, III gimnazijos klasė.** Valstybingumo simboliai. Pažįsta, naudoja valstybingumo simbolius šiuolaikinio meno projektuose.

Galima veikla. Vėliavos spalvų interpretacija. Paprašyti mokinių sukurti paveikslus, koliažus ar abstrakcijas, kuriose būtų interpretuojamos Lietuvos vėliavos spalvos (geltona, žalia, raudona) ir jų simbolika (saulė, laisvė, kraujas, žemė), ir sukurti plakatų seriją, atspindinčią Sausio 13-osios laisvės gynėjus ar kviečiančią prisiminti tuos įvykius.

Muzika

- **Temos iš muzikos BP, 9–10 (I-II gimnazijos) klasių koncentras.** Autorinė daina. Aptariami ir atliekami pasirinktos tematikos (satyrinė, protesto, meilės ir kitos) dainų pavyzdžiai. Analizuojamos ryškiausios laikmečio asmenybės bei dainoje įprasmintos svarbiausios vertybės, idealai ir idėjos.

Galima veikla. Dainų apie laisvę, pasipriešinimą, Lietuvos himno ir kitų dainų, skambėjusių per Sausio 13-osios įvykius, atlikimas, analizė ir aptarimas, kaip muzika padėjo vienyti žmonėms ir stiprinti pilietinį pasipriešinimą.

Geografija

- **Temos iš geografijos BP, 8 klasė.** Tiriamieji darbai. Mokomasi atlikti tiriamuosius darbus, analizuoti rezultatus, daryti išvadas ir pristatyti tyrimo rezultatus.

Galima veikla. Lietuvos geopolitinės padėties analizė. Mokiniai palygina Lietuvos geopolitinę padėtį prieš 1991 m. ir Lietuvą pripažinus nepriklausoma valstybe. Jie gali tyrinėti, kaip Lietuva, atgavusi nepriklausomybę, tapo atskira geopolitine jėga, kaip vystėsi tarptautiniai santykiai iki įstojimo į NATO ir ES. Po atlikto tyrimo reflektuojama, kokią reikšmę nepriklausomybė turi šalies geopolitiniam stabilumui ir santykiams su kitomis šalimis.

Etika

- **Temos iš etikos BP, 9 (I gimnazijos) klasė.** Aš ir bendruomenė. Bendruomenė ir protestas. Mokosi surasti aristoteliškąjį aukso vidurį tarp tautinių ir globalaus pasaulio, pasaulietinių ir religinių vertybių. Mokosi prisiimti socialinę atsakomybę ne tik už savo, bet ir kitų bendruomenių narius, diskutuoja apie pagalbos svarbą ir vertę. Aktyviai savanoriauja, padeda socialiai jautrioms bendruomenėms. Ar manau, kad patirianti skriaudą socialinė grupė turi teisę protestuoti prieš daugumą gindama savo teises? Kokios yra taikaus protesto formos? Kada protestas yra teisingas, o kada destruktivus?

Galima veikla. „Protesto etikos“ žemėlapių kūrimas. Mokiniai sukuria „protesto etikos“ žemėlapi, jame įrašomi pagrindiniai principai, kurių reikėtų laikytis, kad protestas būtų taikus ir teisingas. Jie gali įtraukti Sausio 13-osios įvykių pavyzdžius (pvz., nenaudoti jėgos, siekti vienybės, išreikšti pagarbą kitoms pusėms). Tokia veikla siekiama supažindinti mokinius su svarbiausiais protesto etikos principais ir skatinti jų laikymąsi. Reflektuodami pagal žemėlapi mokiniai aptaria, kurie principai atrodo patys svarbiausi ir kodėl.

Informatika

- **Temos iš informatikos BP, 5-6 klasių koncentras.** Duomenų ir informacijos ryšys. Prisimenama, kas yra informacija, kas yra duomenys, kaip jie surenkami, kaip pateikiami kompiuteryje (bitais, skaičiais, simboliais, tekstu, vaizdu, garsu). Aiškinamasi lentelių svarba duomenims pateikti ir apibendrinti. Aptariama, kaip iš duomenų gaunama informacija. Analizuojami pavyzdžiai: duomenyse surandama mažiausia, didžiausia ir vidutinė reikšmė, pasikartojimų dažnis.

Galima veikla. „Sukurk savo reportažą“. Paprašyti mokinių, kad jie įsivaizduotų, jog yra Sausio 13-osios žurnalistai, ir sukurtų trumpą straipsnį apie įvykį (galima piešti, rašyti paprastus sakinius). Suorganizuoti klasėje simuliacinį interviu, kur vieni mokiniai gali būti „žurnalistai“, kiti – „liudininkai“. Taip jie galės pajusti, kaip svarbu skelbti naujienas. Gabesniems mokiniams galima skirti papildomą kūrybinę užduotį „Žinių technologijos vakar ir šiandien“. Paprašyti, kad mokiniai nupieštų, kaip jie įsivaizduoja, jog žmonės tuo metu sužinodavo svarbias žinias (tai gali būti radijo aparatai, senovinės televizijos, lauko antenos ir pan.). Aptarkite, kokie yra šių dienų technologijų privalumai ir kokios technologijos buvo naudojamos anksčiau. Paprašykite mokinių įvardyti vieną skirtumą tarp to, kaip sužinome naujienas šiandien ir kaip žmonės sužinodavo tada.

Užsienio kalbos

- **Temos iš užsienio kalbų BP (pirmoji), 7-8 klasė.** Asmeninis ir pusiau oficialus susirašinėjimas (asmeninis pusiau oficialus laiškas, elektroninis laiškas, žinutė, atvirukas). Mokomasi rašyti asmeninį laišką, perteikiant naujienas, informaciją, reiškiant mintis konkrečiomis temomis, rašyti apie patirtus dalykus, išreiškiant savo nuomonę ir emocijas. Oficialus (dalykinis) susirašinėjimas. Mokomasi rašyti (pusiau) oficialų laišką, teiraujantis ar pateikiant informaciją; rašyti prašymą, motyvacinį laišką, pateikiant keletą argumentų, paaiškinant. Transakcinis rašymas: informacijos perteikimas raštu (žinutė, anketa, forma). Mokomasi užrašyti (telefonu ar gyvai gaunamą) informaciją, kai diktuojama aiškiai ir suprantamai, rašyti raštelius perteikiant aktualią informaciją draugams, mokytojams, aptarnaujančiam personalui ir pan. Pildomos anketos.

Galima veikla. Sausio 13-osios įvykių pristatymas pasauliui. Mokiniai parengia trumpą pranešimą spaudai anglų kalba (ar kita užsienio kalba), tarsi tai būtų žinutė, kuri siunčiama pasaulio žiniasklaidai 1991 m. sausio 13 d. Jie turi įtraukti svarbiausius faktus ir emocijų Sausio 13-osios atspalvį, kad pranešimas būtų suprantamas ir už Lietuvos ribų. Šia veikla siekiama supažindinti mokinius su tarptautinio bendravimo ir naujienų pateikimo stilistika. Mokiniai skaito ir aptaria, kurie pranešimai buvo patys įtaigiau ir kodėl.

Priedas
Medžiaga Sausio 13-osios pamokai

NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS SVARBIAUSIŲ ĮVYKIŲ CHRONOLOGIJA

1990 03 10-1991 02 11

TSRS politinė vadovybė, siekdama atgrasyti naujai išrinktą XII šaukimo LTSR Aukščiausiąją Tarybą nuo sprendimo paskelbti nepriklausomą Lietuvos valstybę, pradėjo bauginimo ir šantažo kampaniją. Tam demonstratyviai buvo naudojama karinė technika. 1990 m. kovo 10 d. 21 val. LTSR AT deputatams susirinkus į pirmą posėdį, jau apie 22 val. pro parlamentą pravažiavo karinių šarvuotų mašinų kolona.

Nepriklausoma Lietuvos valstybė nuo pat pirmos dienos pradėjo organizuoti taikų šalies gyventojų pasipriešinimą. Čia labai padėjo Sąjūdžio veikloje įgyta patirtis palaikant rimtį ir tvarką šimtą tūkstantiniuose mitinguose. TSRS karinės pajėgos ir toliau demonstravo jėgą užgrobdamos pastatus, kurie priklausė valstybės institucijoms.

Ši veikla buvo koordinuojama TSRS vidaus reikalų ir TSRS gynybos ministerijų bei KGB jungtinio štabo, veikiančio Rygoje, ir aktyviai palaikoma LKP ant TSKP platformos veikėjų.

Lietuvos gynybos vadovybė, suprasdama priešinimosi ginklu neperspektyvumą, nutarė organizuoti šalies gynybą taikiu būdu, kurio pagrindas yra savanorių ir civilių asmenų gynyba.

Visi Lietuvos įvairių struktūrų pareigūnai savo postuose buvo sąmoningai nuginkluoti, kad nebūtų išprovokuotas konfliktas. Lietuvos nepriklausomybė buvo apginta taikiu būdu. TSRS agresija sustabdyta civilių žmonių, gynusių savo šalį, dėka ir Vakarų valstybėms palaikant mūsų laisvės siekį.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės veikla

1990 metai

Kovas

11 d. Atkurta Lietuvos Nepriklausoma valstybė.

12 d. LR AT pavedimu AT Pirmininkas V. Landsbergis parašė laišką TSRS AT Pirmininkui Michailui Gorbačioviui ir pasiūlė „pradėti derybas dėl sureguliuojimo visų klausimų, susijusių su įvykusių nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymu“.

15 d. LR Vyriausybė nurodė pasienio zonoje prie kelių pastatyti sargybą.

17 d. LR AT atmetė TSRS Prezidento M. Gorbačiovo reikalavimą atšaukti Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą. Pradėjo formuoti Vyriausybę.

18-24 d. Ministrė Pirmininkė Kazimira Danutė Prunskienė ir užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas lankėsi Norvegijoje, Danijoje Švedijoje.

19 d. LR AT priėmė nutarimą „Dėl tarybinių ginkluotųjų pajėgų statuso“.

20 d. LR AT priėmė nutarimą „Dėl valstybinės sienos ženklavimo“.

22 d. LR AT paskyrė Artūrą Paulauską Lietuvos Respublikos prokuroru.

Sąjūdžio būstinėje pradėti registruoti savanoriai krašto apsaugai.

23 d. Įvykdytas pirmas TSRS ginkluotųjų pajėgų agresijos aktas. Marijampolėje desantininkai įsiveržė į pedagoginę mokyklą, sumušė mokytoją ir pagrobė mokomuosius ginklus.

TSRS Vyriausybė uždraudė užsienio žurnalistams vykti į Lietuvą.

Didžiosios Britanijos korespondentui Edvardui Lukasui išduota pirmoji Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos viza Vilniaus oro uoste.

29 d. LR AT Pirmininkas V. Landsbergis kreipėsi į JAV kongresą, prašydamas pripažinti Lietuvos Respublikos Vyriausybę.

30 d. LR Vyriausybės nuolatinis atstovas prie TSRS Ministrų Tarybos paskirtas Egidijus Bičkauskas.

31 d. LR AT Prezidiumas priėmė pareiškimą dėl neteisėto jaunuolių šaukimo į TSRS ginkluotąsias pajėgas.

Balandis

3 d. LR AT baigė formuoti Vyriausybę.

5 d. LR AT priėmė įstatymą „Dėl LR piliečio pažymėjimo“.

9 d. LR AT priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių šaukimo į TSRS ginkluotąsias pajėgas“.

18 d. Prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigta Lietuvos muitinė.

24 d. LR AT priėmė nutarimą „Dėl valstybinės komisijos priešblokadinių priemonių planui paruošti ir vykdyti sudarymo“.

25 d. LR AT priėmė įstatymą „Dėl laikinųjų priemonių TSRS vykdomos blokados sąlygomis“.

26 d. Protestuodamas prieš TSRS paskelbtą blokadą, Maskvoje priešais Didįjį teatrą susidegino marijampolietis Stanislovas Žemaitis.

Prancūzijos Prezidentas Fransua Miteranas ir Vakarų Vokietijos kancleris Helmutas Kolis atsiuntė LR AT Pirmininkui V. Landsbergiui laišką, kuriame pasiūlė laikinai suspenduoti LR AT nutarimus, kad prasidėtų Lietuvos ir TSRS derybos. Lietuvą pripažino Čekoslovakijos studentų parlamentas.

27 d. M. Gorbačioviui išsiųsta aukštoji vyriausybinių nota dėl nuolatinio karinės jėgos demonstravimo, šantažavimo ginkluotu įsikišimu, neteisėtai kariškių vykdomų civilinių objektų užgrobumų ir Lietuvos piliečių, globojamų valstybės ir Raudonojo Kryžiaus, grobimo. LR Vyriausybė pareikalavo, kad TSRS sugrąžintų pagrobtus piliečius, atšaukė iš Maskvos savo delegatus ir pareikalavo derybų neutralioje teritorijoje.

Gegužė

1 d. Pradėti normuoti kai kurie maisto produktai.

4 d. Vilniuje patvirtinta pirmoji diplomatinė misija – įgaliojimo raštus įteikė Estijos pasiuntinys Martas Tarmakas.

15 d. Šalčininkų rajono liaudies deputatų taryba nusprendė vadovautis TSRS ir Lietuvos TSR įstatymais ir atsisakė pripažinti Lietuvos Nepriklausomybės Akta.

17 d. LR Ministrė Pirmininkė K. D. Prunskienė susitiko su TSRS Prezidentu M. Gorbačiovu, kuris pasiūlė suspenduoti Nepriklausomybės Akta, kad prasidėtų derybos.

30 d. Prahoje LR AT Pirmininkas V. Landsbergis susitiko su ČSFR Prezidentu Vaclavu Havelu ir ČSFR Federalinio susirinkimo pirmininku Z. Ičinskiu.

31 d. Lietuvos Respublikos Nepriklausomybę pripažino Moldovos TSR.

Birželis

15 d. Nepriklausomybės aikštėje įvyko mitingas TSRS okupacijos 50-mečiui prisiminti.

18 d. Įvyko LR AT ir LR Vyriausybės bendras pasitarimas. LR Vyriausybė pasiūlė Lietuvos Nepriklausomybės Akto laikino moratoriumo projektą.

20 d. LR AT priėmė nutarimą „Dėl Vilniaus rajono savivaldybės Tarybos 1990 m. gegužės 24 d. priimtų dokumentų“.

25 d. Pradėtas Lietuvos Respublikos pilietybės pažymėjimų išdavimas.

29 d. LR AT, siekdama tarpvalstybinių Lietuvos Respublikos derybų su TSRS, priėmė pareiškimą, kuriame skelbia, kad nuo tokių derybų pradžios skelbiamas 100 dienų moratoriumas 1990 m. kovo 11 d. Aktui. Pareiškime sakoma, kad moratoriumas gali būti pratęstas arba atšauktas, jis savaime netenka galios nutrūkus deryboms. Jeigu dabartinė LR AT nebegalėtų normaliai vykdyti valstybinės valdžios funkcijų, moratoriumas tuo pačiu momentu netenka galios. Pareiškimas buvo priimtas 69 balsais, 35 balsavo prieš ir 2 susilaikė.

Liepa

6 d. Prasidėjo Tautinė dainų šventė.

Sudaryta Valstybinė komisija Rytų Lietuvos problemoms išnagrinėti.

7 d. Nutraukta Lietuvos geležinkelio blokada.

17 d. LR AT priėmė Laikinąjį krašto apsaugos prievolės įstatymą.

26 d. Vilniaus rajono tarybos III sesija patvirtino Lietuvos Respublikos Vilniaus lenkų nacionalinio rajono statusą.

Rugpjūtis

7 d. LR AT ir LR Vyriausybė paskelbė pareiškimą TSRS Prezidentui M. Gorbačiovui ir Ministrų Tarybos Pirmininkui N. Ryžkovui dėl jaunuolių atsisakymo tarnauti TSRS armijoje.

Kaune demontuoti Lenino ir Keturių komunarų paminklai.

LKP ant TSKP platformos reikalavimu Vilniuje ir Klaipėdoje Lenino ir generolo Černiachovskio paminklus pradėjo saugoti TSRS vidaus kariuomenė.

LR AT patvirtino, kad Lietuva pasirengusi deryboms su TSRS.

10 d. Maskvoje įvyko Lietuvos Respublikos ir TSRS komisijos narių pasirengimo Lietuvos Respublikos ir TSRS deryboms susitikimas. Lietuva įteikė derybų protokolo projektą.

15 d. Į Vilnių atvyko Rusijos TFSR derybų delegacija.

Vilniuje iš Spaudos rūmų pasitraukė TSRS vidaus armija.

28 d. Osle įvyko LR AT Pirmininko V. Landsbergio ir Norvegijos Ministro Pirmininko Jano Pedero Syso susitikimas.

Rugsėjis

1 d. Vilniuje atidaryta Lietuvos policijos akademija.

4 d. LR AT patvirtino Lietuvos banko statutą.

25 d. LR AT priėmė Valstybinių įmonių įstatymą, Politinių partijų įstatymą ir kreipėsi į Suvienytųjų Nacijų Organizacijos (dabar JTO) Žmogaus teisių komisiją, kad ši atsiųstų komisiją, kuri įvertintų tautinių mažumų padėtį Lietuvoje.

24 d. Islandijos užsienio reikalų ministras Jonas Baldvinas Hanibalsonas Jungtinėse Tautose pareiškė, kad stebėtojo statusas Lietuvai, Latvijai ir Estijai turi būti suteiktas ir kad nepriklausomybė yra vienintelis būdas TSRS ir Pabaltijo šalių klausimui išspręsti. Osle įvykusioje JTO Generalinėje Asamblėjoje Islandijos užsienio reikalų ministerijos konsulas H. Olofsonas paragino pripažinti Baltijos šalių nepriklausomybę. Ministrė Pirmininkė K. D. Prunskienė susitiko su TSRS Prezidentu M. Gorbačiovu.

Spalis

2 d. Kremliuje įvyko pirmasis TSRS ir Lietuvos Respublikos delegacijų susitikimas, skirtas pasirengimui dvišalėms deryboms.

5 d. LR AT įsteigė Klaipėdos universitetą.

6 d. Eišiškėse įvyko Vilniaus krašto lenkų suvažiavimas. Paskelbta deklaracija „Dėl lenkų nacionalinio-teritorinio krašto Lietuvos sudėtyje įkūrimo“.

7 d. Į apyvartą išleisti pirmieji Lietuvos Respublikos pašto ženklai.

8 d. Atidarytas pirmasis muitinės postas Lazdijuose.

11 d. LR AT priėmė Diplomatinių rangų įstatymą.

Lapkritis

3 d. LR Vyriausybė pavedė Finansų ministerijai įsteigti Lietuvos monetų kalyklą ir organizuoti monetų gamybą.

5 d. LR AT Prezidiumas ir LR Vyriausybė paskelbė pareiškimą dėl TSRS kariuomenės veiksmų, savivalės, grobiant jaunuolius į kariuomenę.

17 d. Briuselyje pradėjo darbą Lietuvos informacijos centras.

19 d. Vilniuje naktį nukeltas Vinco Mickevičiaus-Kapsuko paminklas, kurį anksčiau saugojo tarybinės kariuomenės šarvuočiai.

Maskvoje įvyko Lietuvos Respublikos ir TSRS ekspertų grupių armijos ir gynybos klausimais susitikimas.

20 d. LR AT priėmė Krašto apsaugos tarnybos įstatymą.

Gruodis

8 d. Taline atidaryta Lietuvos atstovybė Estijoje.

10 d. LR AT Pirmininkas V. Landsbergis susitiko su JAV Prezidentu Džordžu Bušu.

19 d. Vilniuje įvyko Baltijos valstybių rusų bendruomenių, palaikančių šalių nepriklausomybės siekius, rusų kultūros kongresas.

Vilniuje pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Moldovos TSR.

LR Vyriausybė įteikė notą dėl TSRS Ginkluotųjų pajėgų dalių patruliavimo Klaipėdos mieste.

21 d. Ministrė Pirmininkė K. D. Prunskienė lankėsi Japonijoje.

24–28 d. Ministrė Pirmininkė K. D. Prunskienė lankėsi Australijoje.

1991 metai

Sausis

3 d. Lietuvoje pradėti normuoti maisto produktai.

8 d. Prie LR AT rūmų įvyko Lietuvos Respublikos nepriklausomybę palaikantis mitingas. Susirinko apie 30 tūkst. žmonių.

Ministrė Pirmininkė K. D. Prunskienė pareiškė apie Vyriausybės *in corpore* atsistatydinimą (72 AT deputatai balsavo už, 8 – prieš, 22 susilaikė).

9 d. Po pietų LR AT per radiją pakvietė vilniečius atvykti į Sudervės g. – prie televizijos ir radijo bokšto, kurį apsupo TSRS armijos šarvuočiai.

17.30 val. vilniečiai buvo pakviesti skubiai rinktis prie Radijo ir televizijos komiteto rūmų Simono Konarskio gatvėje. Naktį TSRS armijos šarvuočiai blokavo Vilniaus tiltus.

10 d. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija kreipėsi į pasaulio kraštų vyriausybes ir parlamentus įspėdama, kad tarybinė armija gali užimti Lietuvos parlamentą.

11 d. LR AT paskelbė kreipimąsi į Europos Bendrijos valstybes nares ir jų sąjungininkus.

LR AT, atsakydama į TSRS Prezidento M. Gorbačiovo ultimatyvų kreipimąsi į neegzistuojančios Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą, pareiškė, kad ji neturi teisės ir rinkėjų mandato atsisakyti Lietuvos Respublikos suvereniteto.

LR AT pakvietė žmones iš Vilniaus ir kitų Lietuvos vietovių prie LR AT rūmų ir kitų strateginių objektų. Susirinko apie 10 tūkst. žmonių. Sudarytas sąrašas, kuriame nurodyta, kokių Lietuvos miestų ar rajonų žmonės artimiausiomis dienomis budės prie Lietuvos Respublikos parlamento.

11 d. Vilniuje prie parlamento budi apie 20 tūkst. žmonių.

Į LR AT rūmus susirinkę krašto apsaugos savanoriai prisiekė ginti savo parlamentą.

12 d. LR AT priėmė nutarimą „Dėl priemonių Lietuvos Respublikai ginti“.

LR AT Lenkų frakcija paskelbė pareiškimą, palaikantį Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. Pradėtas leisti bendras laikraštis „Laisva Lietuva“. Prie AT rūmų ir kitose vietose vyko mitingai, palaikantys Lietuvos vadovybę ir protestuojantys prieš tarybinės armijos veiksmus.

Žmonės iš visos Lietuvos budi prie LR AT rūmų ir kitų strateginių objektų.

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas nuvyko į Varšuvą.

13 d. Apie 2.20 val. pradėjo veikti Kauno radiofonas ir televizija Sitkūnuose.

Apie 4.30 val. LR AT nutarė iš pareigų atleisti Ministrą Pirmininką Albertą Šimėną, kaip nežinia kur esantį ir negalintį vykdyti pareigų. Ministru Pirmininku paskirtas Gediminas Vagnorius, jo pavaduotoju – Zigmas Vaišvila.

LR AT priėmė nutarimus „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinosios gynybos vadovybės sudarymo“, „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės emigracijoje“.

LR AT kreipėsi į pasaulio vyriausybes: „Kreipiamės į pasaulio valstybes prašydami nedelsiant pripažinti, kad TSRS užpuolė kitą valstybę – suverenią Lietuvos Respubliką“.

5.35 val. Lietuvos Respublikos atstovybei Maskvoje Aukščiausioji Taryba suteikė pasiuntinybės statusą, o Vyriausybės atstovui E. Bičkauskui – pasiuntinio rangą.

5.45 val. Dėl agresijos Lietuvoje Norvegijos Vyriausybė kreipėsi į Jungtinių Tautų Organizaciją, prašydama skubiai sušaukti Saugumo Tarybą padėčiai Lietuvoje apsarstyti.

10.40 val. Vilniaus oro uoste nusileido lėktuvas su TSRS Aukščiausiosios Tarybos sprendimu atsiųsta delegacija. Tai TSRS AT Tautybių tarybos nariai Borisas Oleinikas, Levonas Ter Petrosianas, Nikolajus Dementėjus ir TSRS AT Žmogaus teisių ir viešumo komisijos pirmininkas Vladimiras Fotijevs.

12.25 val. TSRS AT delegacija atvyko į LR AT, o 13.37 val. išvyko į karinį Šiaurės miestelį.

Prie LR AT rūmų susirinko daugiau kaip 100 tūkst. žmonių. Į mitingą atvyko solidarumo delegacijos iš Latvijos, Baltarusijos, Ukrainos, Gruzijos, Moldovos, Rusijos, Lenkijos, Vengrijos. Teisėtą Lietuvos Respublikos valdžią palaikantis mitingas truko iki 21 valandos. Visą dieną prie AT rūmų toliau buvo statomos ir stiprinamos barikados.

Lietuvoje paskelbtas trijų dienų gedulas.

14 d. LR AT priėmė pareiškimus „Dėl TSRS ginkluotųjų pajėgų neteisėtų veiksmų“ ir „Dėl Tarybų Sąjungos masinės informacijos priemonių dezinformacijos apie padėtį Lietuvos Respublikoje“. AT kreipėsi į tarybinės armijos karius ir karininkus, teigdamą, kad jie davė priesaiką ginti tėvynę, bet ne žudyti taikius savo tėvynę mylinčius žmones, ir priėmė nutarimą „Dėl vadinamojo „Nacionalinio gelbėjimo komiteto“ veiklos politinio ir teisinio įvertinimo“.

Į Vilnių atvyko TSRS sausumos kariuomenės vyriausiasis vadas generolas Valentinas Varenikovas ir susitiko su LR AT deputatais.

Vasaris

9 d. Įvyko visuotinė Lietuvos gyventojų apklausa – plebiscitas. Iš viso apklausoje dalyvavo 2 652 738 Lietuvos piliečiai. Už teiginį, kad Lietuva būtų nepriklausoma demokratinė respublika, balsavo 2 028 330, arba 90,47 proc., prieš šį teiginį – 147 039, arba 6,56 proc., balsuotojų; 66 613 biuletenių pripažinta negaliojančiais.

11 d. Remdamasi visuotinės apklausos rezultatais, LR AT priėmė konstitucinį įstatymą „Dėl Lietuvos valstybės“ ir deklaraciją „Dėl Lietuvos Respublikos lygiateisio dalyvavimo pasaulio valstybių bendrijoje“.

TSRS santykiai su Lietuvos Respublika

1990 metai

Kovas

15 d. TSRS liaudies deputatų suvažiavimas priėmė rezoliuciją, kuria Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas paskelbtas neteisėtu ir negaliojančiu.

16 d. TSRS Prezidentas M. Gorbačiovas atsiuntė LR AT Pirmininkui V. Landsbergiui telegramą, kurioje reikalaujama per dvi dienas paskelbti, jog Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktas yra atšaukiamas.

19 d. TSRS pradėjo ekonominę blokadą. Lietuvai nutrauktas dujų tiekimas.

Balandis

18 d. TSRS oficialiai paskelbė, kad pradėjo ekonominę blokadą prieš Lietuvą.

Birželis

30 d. Kremliuje nutarta nutraukti Lietuvos ekonominę blokadą.

Liepa

9 d. TSRS Prezidentas savo įsaku sudarė TSRS delegaciją deryboms su Lietuvos Respublika.

1991 metai

Sausis

1 d. M. Gorbačiovas pasirašė TSRS Prezidento įsaką, kuriuo patvirtino naują derybų su Lietuva delegaciją.

10 d. Vilniuje spaudos konferenciją surengė TSKP skyriaus Lietuvoje CK pirmasis sekretorius Mykolas Burokevičius ir antrasis sekretorius Vladislavas Švedas. Jie aiškino, kad viskas, kas dabar vyksta Lietuvoje, – jos dabartinės valdžios politikos rezultatas.

TSRS Prezidentas M. Gorbačiovas atsiuntė ultimatyvų raštą Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiajai Tarybai, kuriame siūlo „nedelsiant ir visiškai atstatyti TSRS Konstitucijos ir Lietuvos TSR Konstitucijos galiojimą, panaikinti anksčiau priimtus antikonstitucinius aktus“.

TSRS agresija prieš Lietuvos valstybę

1990 metai

Kovas

10 d. Vilniuje pradėjo judėti karinės mašinos.

18 d. Susikūrė vadinamasis TSRS piliečių komitetas, kurio tikslas – ginti TSRS piliečių teises. Vilniuje prie Sporto rūmų organizavo mitingą, kuriame dalyvavo 300 tūkst. rusakalbių žmonių.

19 d. TSRS Vyriausybė įspėjo užsienio valstybes nepripažinti Lietuvos Respublikos ir jos Vyriausybės, nes TSRS tai traktuos kaip kišimąsi į jos vidaus reikalus.

22 d. TSRS kariškiai ir „platformininkai“ užgrobė pastatą Gedimino g. 36, Vilniuje.

23 d. Naktį į kovo 24 d. apie 60 lengvųjų tankų ir 50 karinių sunkvežimių su 1500–2000 desantininkų judėjo pro LR AT rūmus ir Vilniaus gatvėmis.

25 d. Apie 30 tarybinių desantininkų užėmė Aukštosios partinės mokyklos ir politinio švietimo namų pastatus Vilniuje, taip pat buvo užimti politinio švietimo namai Kaune bei LKP Zarasų rajono komiteto pastatas.

27 d. Naktį į kovo 27 d. užgrobtą Naujosios Vilnios psichiatrinę ligoninę, kurioje buvo įrengta Raudonojo kryžiaus ligoninė ir priglausti 38 Lietuvos piliečiai, pasitraukę iš tarybinės armijos. TSRS desantininkai išlaužė duris, nutraukė telefono ryšį, žiauriai sumušė ir prievarta išvežė jaunuolius, atsisakiusius tarnauti TSRS ginkluotosiose pajėgose. Tokiu pat tikslu desantininkai buvo įsiveržę ir į Žiegždrių psichiatrinę ligoninę.

Desantininkai užgrobė LKP CK pastatą.

29 d. TSRS Prezidentas M. Gorbačiovas pareikalavo per tris dienas atšaukti Lietuvos Nepriklausomybės Aktą ir savo reikalavimą sustiprino tarybinės kariuomenės judėjimu Lietuvoje.

30 d. Vilniuje TSRS kareiviai užėmė Lietuvos Respublikos prokuratūrą, LKP CK archyvą, spaustuvę, sumušė keletą spaustuvės darbuotojų.

Į Vilnių atvyko TSRS generalinės prokuratūros Lietuvai paskirtas prokuroras Antanas Petrauskas.

Balandis

15 d. TSRS kariniai komisariatai Lietuvoje pradėjo šaukimą į tarybinę armiją. LR AT kreipėsi į gyventojus, prašydama padėti slapstyti jaunuoliams, atsisakiusiems tarnauti okupacinėje armijoje.

20 d. Ginkluoti tarybiniai kareiviai Vilniuje užgrobė Lietuvos leidybos įmonės „Spauda“ spaustuvės pastatus Maironio gatvėje. Užgrobimo metu buvo sužalota apie 30 žmonių, tarp jų – LR AT deputatas Z. Vaišvila.

21 d. LTSR piliečių komitetas, LKP ant TSKP platformos, LKJS, „Vienybė-Jedinstvo-Jedność“, rusų liaudies sąjunga organizavo mitingą tarybų valdžios Lietuvoje 50-osioms metinėms pažymėti.

Rugpjūtis

7 d. LKP ant TSKP platformos reikalavimu Vilniuje ir Klaipėdoje Lenino ir generolo Černiachovskio paminklus pradėjo saugoti TSRS vidaus kariuomenė.

Lapkritis

7 d. TSRS kariuomenės daliniai surengė karinį paradą, desantininkai bandė užimti Lietuvos konservatoriją, buvo sužaloti keli Lietuvos piliečiai.

17 d. Vilniuje prie Šiaurės miestelio įvyko piketas su šūkiais „Okupantai, lauk!“. TSRS kariškiai šaudė, panaudojo smurtą prieš civilius piketo dalyvius.

Gruodis

27 d. 15 ginkluotų tarybinių karių jėga užgrobė buvusias DOSAAF CK patalpas Vilniuje, Jono Basanavičiaus g.

1991 metai

Sausis

2 d. Vilniuje TSRS vidaus reikalų ministerijos armija išvijo Lietuvos Respublikos policininkus iš LKP archyvo, LKP CK pastatų ir juos užėmė.

4 d. TSRS Pabaltijo karinės apygardos vadas Fiodoras Kuzminas pareiškė, kad, vykdant TSRS Prezidento įsaką, TSRS gynybos ministro Dmitrijaus Jazovo įsakymu į Baltijos respublikas bus įvesta keletas divizijų.

8 d. Pasinaudodamos kainų Lietuvoje padidiniu, organizacija „Vienybė-Jedinstva-Jedność“ ir LKP ant TSKP platformos prie LR AT rūmų surengė protesto mitingą, dalyvavo apie 3 tūkst. protestuotojų, jie bandė įsiveržti į AT pastatą.

Į Karmėlavos oro uostą atvyko tarybiniai desantininkai, Šiaulių kariniame oro uoste nusileido daugiau negu 30 karinių lėktuvų su desantininkais. Manoma, kad į Baltijos šalį buvo atsiųsta 6 tūkst., kitais duomenimis – apie 30 tūkst. desantininkų.

9 d. Iš pat ryto virš Vilniaus miesto centro ratus suko TSRS kariniai sraigtasparniai ir mėtė atsišaukimus, kuriuose buvo parašyta, kad Lietuvos parlamentas ir Vyriausybė veda šalies gyventojus į pražūtį.

Vilniaus oro uoste nusileido pirmasis TSRS armijos lėktuvas IL-76, atgabenęs 50 Pskovo divizijos desantininkų ir grupę aukštų sovietinės armijos karininkų.

Po poros valandų kitu reisu iš Maskvos atskrido KGB specialiosios paskirties grupė „Alfa“. Prie LR AT rūmų susirinko jedinstvininkai, sąjunginio pavaldumo įmonių darbininkai. Minia reikalavo įvesti TSRS Prezidento valdymą.

Jedinstvininkai Vilniaus radijo montavimo prietaisų gamykloje, kur dirbo 85 proc. rusų, paskelbė, kad bus streikuojama visose Maskvai tiesiogiai pavaldžiose Lietuvos įmonėse.

11 d. Naktį Vilniaus gatvėmis juda tarybinė karinė technika. Apie 9 val. ryto susirinkę „Jedinstvo“, LKP ant TSKP platformos skyriaus atstovai ir kiti nepriklausomybės priešininkai Nepriklausomybės aikštėje bandė išprovokuoti muštynes. LR AT Pirmininkui V. Landsbergiui ir Ministrui Pirmininkui A. Šimėnui vadinamasis „Lietuvos demokratių jėgų kongresas“ atsiuntė ultimatumą.

10.00 val. TSRS kariuomenė užėmė automatinę telefonų stotį ir Krašto apsaugos departamento pastatą (buvęs DOSAAF pastatas) Vilniuje, Viršuliškėse.

11.30 val. Užimtos Krašto apsaugos patalpos Alytuje.

11.45 val. TSRS kariuomenės Vilniaus įgulos viršininkas Viktoras Uschopčikas pranešė LR AT apie Vilniuje prasidedančius karinius manevrus.

11.45 val. Tarybiniai desantininkai užėmė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento pastatą Vilniuje.

Apie 12 val. Užgrobė Spaudos rūmus, dalyvavo šarvuočiai, tankai, desantininkai. Panaudoti koviniai šoviniai. Sužeisti 9 žmonės.

12.30 val. Užimtas Krašto apsaugos pastatas Šiauliuose.

13.30 val. Kaune užimta Krašto apsaugos departamento Kauno skyriaus būstinė ir buvęs DOSAAF pastatas.

16.40 val. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras išsiuntė protesto notą TSRS užsienio reikalų ministrui.

18.00 val. Užgrobtas Medžioklės ir žūklės draugijos pastatas Vilniuje.

20.55 val. TSRS kariškiai užgrobė ir nusiaubė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento Vilniaus miesto skyriaus patalpas Tado Kosciuškos g.

21.00 val. Užimtas Nemenčinės televizijos retransliacijos centras.

23.00 val. Užimta Vilniaus geležinkelio stotis, į Vilnių neįleidžiami traukiniai. Stoties prieigose tuo metu buvo apie 20 tūkst. tranzitinių keleivių. Uždarytas Vilniaus oro uostas. Paskelbtas visų pagrindinių transporto šakų streikas.

Vilniuje susirinko vadinamasis „Lietuvos demokratinių jėgų kongresas“, kurį sudarė „Vienybė-Jedinstvo-Jedność“, „Interfront“, LKP ant TSKP platformos ir kiti panašūs junginiai, ir subūrė Lietuvos nacionalinio gelbėjimo komitetą.

12 d. Vilniuje 24 val. iš karinio Šiaurės miestelio pajudėjo tankų, šarvuočių, dengtų sunkvežimių kolona link Karoliniškių. Viename iš jų – KGB grupė „Alfa“.

0.00 val. Užgrobtas dar vienas Krašto apsaugos departamento pastatas Tado Kosciuškos g.

2.00 val. Užimtas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Ypatingosios paskirties policijos padalinys Vilniuje, Valakampiuose. Dalis darbuotojų perėjo į TSRS vidaus kariuomenės pusę.

5.00 val. Užimtas Policijos akademijos pastatas.

Prie Druskininkų (kelyje Porečė–Druskininkai) tarybiniai kareiviai užėmė Krašto apsaugos postą, sumušė Lietuvos pareigūnus.

Vadovauti kariuomenės veiksams į Vilnių atvyko TSRS gynybos ministro pavaduotojas generolas Vladislavas Ačalovas.

Vilniuje tarybiniai kareiviai užėmė Lietuvos sporto ir technikos susivienijimo „Vytis“ centrinį pastatą.

TSRS Lietuvos KGB padalinio viršininkas generolas Romualdas Marcinkus, protestuodamas dėl desantininkų veiksmų Vilniuje, nuvykęs į Maskvą, įteikė atsistatydinimo raštą.

22.00 val. Karinės technikos kolona išvažiavo iš Šiaurės miestelio. LKP ant TSKP platformos Vilniaus miesto komitete susirinko apie 400 draugininkų, kurie buvo instruktuoti.

Lietuvos nacionalinis gelbėjimo komitetas per televiziją paskelbė pareiškimą, kad „laiko savo pareigą paimti valdžią respublikoje, kad atstatytų teisėtumą ir tvarką“.

Apie 24 val. nedidelė darbininkų grupė (apie 19 žmonių) pasirodė prie LR AT rūmų su peticija, kad AT perduotų valdžią Lietuvos nacionaliniam gelbėjimo komitetui.

13 d. Lietuvos nacionalinis gelbėjimo komitetas nuo 22 iki 6 val. paskelbė komendanto valandą.

1.50 val. Tankai pradėjo supti televizijos ir radijo bokštą Vilniuje. Prieš tankus einantys automatininkai koviniais šoviniais iš pradžių šaudė į žemę, paskui – į žmones. Prie televizijos ir radijo bokšto kariuomenė siautėjo apie dvi valandas. Tą naktį nuo kulų ir po tankų bei šarvuočių vikšrais žuvo 13 žmonių, apie 500 buvo sužeista.

2.00 val. Šarvuočiai ir tankai apsupo Lietuvos radijo ir televizijos komiteto pastatą Simono Konarskio g., pradėjo šaudyti į budinčius žmones, užėmė pastatą ir nutraukė televizijos diktorės Eglės Bučelytės vedamą žinių laidą.

Užgrobusi radijo ir televizijos pastatus, tankų kolona nuvažiavo prie LR AT rūmų, prie kurių buvo susirinkę apie 20 tūkst. parlamento gynėjų. Minios pulti TSRS armija nesiryžo.

14 d. TSRS desantininkai užėmė Nemenčinės karinę telefonų stotį.

Lietuvos Respublikos nepriklausomybės palaikymas

1990 metai

Kovas

25 d. Maskvoje įvyko du solidarumo su Lietuva mitingai.

Balandis

5 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, kuria remiami reikalavimai išsaugoti Lietuvos demokratines laisves ir istorines teises, reikalaujama iš TSRS ir Lietuvos vyriausybių pradėti konstruktyvų dialogą ir derybomis pasiekti sprendimą.

Iki 6 d. iš Lietuvos į Kremlių pasiūsta daugiau kaip 150 tūkst. telegramų, kuriose reikalaujama, kad būtų nutrauktos visos TSRS prievartos akcijos Lietuvoje.

7 d. Vingio parke įvyko mitingas, dalyvavo apie 300 tūkst. žmonių, tai buvo Lietuvos žmonių atsakymas Maskvai: „Kelio atgal nėra.“

Gegužė

3 d. Brazilijoje Tradicijų, šeimos ir nuosavybės asociacija pradėjo rinkti parašus po peticija, palaikančia Lietuvos nepriklausomybę. Surinkta daugiau kaip 700 tūkst. parašų.

14 d. Strasbūre Europos Parlamento sesijoje pirmą kartą svečių teisėmis dalyvavo Lietuvos delegacija.

16 d. LR AT priėmė Kreipimąsi „Į pirmąją Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos liaudies deputatų suvažiavimą“ dėl LR įmonių pastangų išlaikyti nusistovėjusius ryšius.

Liepa

8 d. Rusijos TFSR Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Borisas Jelcinas ir Ministras Pirmininkas Ivanas Silajevas laišku kreipėsi į LR AT Pirmininką V. Landsbergį ir Ministrę Pirmininkę K. D. Prunskienę, siūlydami nedelsiant pasirašyti „abipusiškai naudingo bendradarbiavimo sutartį 1991 metams“.

Spalis

24–25 d. Į Lietuvą atvyko Švedijos Vyriausybės delegacija.

Lapkritis

18 d. Pabaltijo valstybių užsienio reikalų ministrai susitiko su JAV valstybės sekretoriumi Džeimsu Beikeriu. Lietuvos užsienio reikalų ministras A. Saudargas jam pranešė apie Maskvoje nutrūkusį dialogą su Lietuva. Dž. Beikeris vėl garantavo JAV paramą, bet pridūrė, jog JAV nenori įsivelti į konfliktą su TSRS dėl Baltijos šalių.

Paryžiuje vykusiame Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarime, kuriame Baltijos šalims buvo leista dalyvauti svečio teisėmis, Tarybų Sąjungos delegacija vetavo Baltijos šalių, kaip nepriklausomų valstybių, dalyvavimą.

Gruodis

7 d. Kijeve pasirašyta Lietuvos ir Ukrainos 1991–1995 m. ekonominio bendradarbiavimo sutartis.

24 d. Islandijos parlamentas priėmė rezoliuciją, kuria dar sykį pareiškė paramą Lietuvos Nepriklausomybei.

1991 metai

Sausis

12 d. TSRS Prezidentas M. Gorbačiovas, spaudžiamas Rusijos TFSR AT Pirmininko B. Jelcino ir kitų TSRS AT deputatų, TSRS Prezidento taryboje sudarė komisiją, kurios tikslas – rasti politinį Lietuvos dabartinės padėties sprendimą.

Rusijos TFSR AT Pirmininkas B. Jelcinas paskelbė pareiškimą, kuriuo pasmerkė karinės jėgos naudojimą Pabaltijo kraštuose.

Maskvoje įvyko daugiataukstantinė demonstracija su plakatais „Šiandien Lietuva. Rytoj Latvija ir Estija, po dienos Rusija“.

14 d. Prahoje, Varšuvoje, Sofijoje ir Budapešte surengtos protesto dėl TSRS kariuomenės veiksmų Vilniuje demonstracijos.

Liuksemburge Europos Bendrijos valstybių vadovai griežtai pasmerkė karines TSRS akcijas Lietuvoje.

NATO Politinis komitetas skubiamame pasitarime Briuselyje pareiškė susirūpinimą dėl karinės jėgos panaudojimo prieš teisėtą Lietuvos valdžią ir jos piliečius.

JAV Prezidentas Dž. Bušas pareiškė, kad niekas negali pateisinti jėgos naudojimo prieš taikingai ir demokratiškai besilaikančias teisėtai išrinktas vyriausybes ir pačias tautas.

Rusijos TFSR AT nepaprastojoje Prezidiumo sesijoje paskelbtas dokumentas apie įvykius Vilniuje. Jame sakoma, kad karinės jėgos panaudojimas prieš teisėtai išrinktą vyriausybę yra nelegalus ir nekonstitucinis veiksmas ir kad jėgos panaudojimas Lietuvoje gali sukelti didelių neramumų ir pasipriešinimą visame krašte.

Į Vilnių atvyko Ukrainos parlamento delegacija, vadovaujama Ukrainos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojo Vladimiro Griniovo.

Lenkijos Respublikos Ministrų Taryba priėmė pareiškimą, kuriame smerkiamas karinės jėgos panaudojimas Lietuvoje ir išreiškiamas lenkų tautos solidarumas su Lietuva.

Prahoje prie TSRS atstovybės įvyko daugiataukstantinė demonstracija, remianti lietuvių tautą.

Bratislavoje, Slovakų sukilimo aikštėje, įvyko demonstracija, remianti Lietuvą.

Švedijos Vyriausybė pasmerkė TSRS kariuomenės veiksmus Vilniuje.

16 d. Į Vilnių atvyko Rusijos TFSR delegacija, vadovaujama Genadijaus Burbulio.

Vilniuje, Kaune, Kėdainiuose, Marijampolėje ir Rokiškyje įvyko sausio 13 d. žuvusiųjų laidotuvės. Vilniuje palaidoti: Loreta Asanavičiūtė, Virginijus Druskis, Darius Gerbutavičius, Rolandas Jankauskas, Algimantas Kavoliukas, Vidas Maciulevičius, Apolinaras Povilaitis, Ignas Šimulionis, Kaune – Titas Masiulis, Kėdainiuose – Alvydas Kanapinskas, Marijampolėje – Rimantas Juknevičius, Rokiškyje – Alvydas Matulka. Vilniuje žuvusiųjų už Lietuvos laisvę laidotuvėse dalyvavo beveik pusė milijono žmonių. Taip pat dalyvavo Latvijos, Estijos, Gruzijos, Armėnijos, Azerbaidžano ir Ukrainos parlamentų deputatai. Buvo atstovų iš Baltarusijos, Moldovos ir TSRS. Į laidotuves atvyko kai kurių Maskvoje reziduojančių užsienio ambasadų diplomatai.

Leningrade paskelbta gedulo dėl Vilniaus aukų diena. 300 įmonių ir įstaigų paskelbė politinį streiką.

JAV Senatas priėmė rezoliuciją, kurioje Prezidentas Dž. Bušas raginamas peržiūrėti JAV pagalbą Tarybų Sąjungai.

Vasaris

11 d. TSRS visuomeninės kariškių organizacijos „Ščit“ („Skydas“) nepriklausomi kariniai ekspertai įteikė LR AT išvadas apie įvykius Vilniuje 1991 m. sausio 11–13 d. Jose teigiama, kad Vilniuje bandyta surengti karinį perversmą, kad TSRS kariuomenė panaudojo 1907 m. Hagos ir 1949 m. Ženevos konvencijose uždraustas šovinių rūšis.

Islandijos parlamentas vieningai balsavo už Lietuvos Respublikos ir jos Vyriausybės pripažinimą ir savo šalies vyriausybei pavedė užmegzti diplomatinį ryšius su LR Vyriausybe.

Bendra Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių kova už nepriklausomybę

1990 metai

Gegužė

12 d. Taline pasirašytas Lietuvos, Latvijos ir Estijos Aukščiausiųjų Tarybų Pirmininkų komunikatas ir deklaracija dėl santarvės ir bendradarbiavimo, parašytas laiškas TSRS Prezidentui M. Gorbačioviui dėl Baltijos šalių nepriklausomybės atkūrimo ir įgyvendinimo.

Birželis

18 d. Rygoje vyko Sąjūdžio, Latvijos tautos fronto ir Estijos liaudies fronto Baltijos asamblėjos II sesija.

Rugsėjis

5 d. Baltijos valstybių Taryba priėmė pareiškimą „Dėl būsimo Vokietijos problemos politinio sureguliojimo ir Helsinkio proceso plėtojimo“.

13 d. Taline susitikę Baltijos valstybių prekybos ministrai pasirašė bendradarbiavimo sutartį.

Spalis

2 d. Baltijos šalių užsienio reikalų ministrai priėmė pareiškimą, kuriame paskelbė, kad Vokietijos susivienijimas nėra Antrojo pasaulinio karo padarinių likvidavimo pabaiga.

5 d. Jūrmaloje (Latvijoje) įvyko trijų Baltijos valstybių vadovų susitikimas. Tartasi dėl vieningų pozicijų kainų ir vidaus rinkos formavimo klausimais.

19 d. Taline įvyko Baltijos Valstybių Tarybos posėdis ir susitikimas su Šiaurės Tarybos delegacija.

Lapkritis

1 d. Baltijos Valstybių Taryba priėmė kreipimąsi į TSRS AT dėl atvirų TSRS grasinimų Baltijos šalims.

Gruodis

1 d. Lietuvos, Latvijos ir Estijos Aukščiausiųjų Tarybų deputatai susirinko Vilniuje į bendrą posėdį: dalyvavo 59 iš 105 estų, 201 iš 220 latvių ir 102 iš 141 lietuvių deputatų. Jungtinė sesija priėmė penkis dokumentus: kreipimąsi į pasaulio šalių parlamentus, kreipimąsi į TSRS liaudies deputatų IV suvažiavimą, kreipimąsi į Baltijos valstybių gyventojus ir tarybinius kariškius, rezoliucijas „Dėl tarpparlamentinės darbo komisijos sudarymo“ ir „Dėl tautinio lygiateisiškumo“.

1991 metai

Sausis

13 d. Trijų Baltijos valstybių vadovai – Vytautas Landsbergis, Anatolijus Gorbunovas, Arnoldas Riuitelis – ir Rusijos TFSSR AT Pirmininkas Borisas Jelcinas Taline paskelbė pareiškimą Jungtinėms Tautoms, kitoms tarptautinėms organizacijoms, pasaulio valstybių parlamentams ir vyriausybėms dėl TSRS vadovybės įvykdytų veiksmų Baltijos valstybių atžvilgiu.

Talino pasitarime Rusijos TFSSR AT Pirmininkas B. Jelcinas kreipėsi į rusakalbius Pabaltijo šalių gyventojus ir į kareivius bei karininkus, pašauktus į armiją iš RTFSR teritorijos ir esančius Baltijos respublikose bei Rusijos teritorijoje.

Naudota literatūra

1. Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. rugpjūčio 24 d. įsakymas Nr. [V-1269 „Dėl Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“](#).
2. Černiauskas, N., Nefas, M. *Istorija. Vadovėlis 5 klasei. I–II dalis*. Vilnius: Baltos lankos, 2023.
3. Tamošaitis, M. *Istorija. Vadovėlis 10 (II gimnazijos) klasei. I–II dalis*. Vilnius: Baltos lankos, 2024.
4. Pilietiškojo pagrindų bendrosios programos įgyvendinimo rekomendacijos. 2024 m. [pilietiskumo-pagrindu-ir-2024-04-04.docx](#)